

Ὡς ἐκ τῶν διαγραμμάτων φαίνεται, ἡ ἐπιμήκυνσις τοῦ μυὸς δὲν εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸ ὁμαλῶς αὐξανόμενον βῆρος, ἀλλ' εἶναι κατ' ἀρχὰς μὲν μεγάλη, βαθμηδὸν δ' ἐλαττωῦται, μετὰ τὴν παῦσιν δὲ τῆς ἐκροῆς τοῦ ὕδατος, ὅτε ἡ ἐφελκύουσα δύναμις δὲν αὐξάνεται πλέον, ἐξακολουθεῖ γινομένη ἔτι μικρά τις ἐπιμήκυνσις τοῦ μυὸς (ἐλαστικὴ ἐπιδιατάσις), ὡς φαίνεται ἐκ τῆς κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον γραφομένης γραμμῆς, ἣτις δὲν εἶναι ὀριζοντία, ἀλλὰ κλίνει ὀλίγον πρὸς τὰ κάτω. Εἰς τὴν εἰκόνα 8 ἡ διάταξις τοῦ μυὸς παρετάθη ἐπὶ πολὺ, ἵνα φανῇ τὸ μέγεθος τῆς ἐπιδιατάσεως. Κατὰ δὲ τὸν ἀποφορτισμὸν ὁ μῦς βραχύνεται κατ' ἀρχὰς μὲν βραδύτερον, εἶτα δὲ ταχύτερον. Ἄλλ' ἡ ταχεῖα βράχυνσις δὲν διαρκεῖ ἐπὶ πολὺ, διότι ὁ μῦς παραμένει εἰς βαθμὸν τινα χαλάσεως, ἐξ ἧς ἐπανέρχεται βραδύτατα (ἐλαστικὴ ἐπιβράχυνσις), ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς βραδέως ἀνιούσης γραμμῆς τῆς ἐπανόδου. Ἐνίστε μάλιστα ἡ βράχυνσις τοῦ μυὸς γίνεται κατὰ τὸ τέλος τόσον βραδεῖα, ὥστε ὁ μετὰ τοῦ μυὸς συνδεδεμένος μοχλὸς δὲν παρακολουθεῖ πλέον τὸν κανονικῶς ἀνυψούμενον μέγαν μοχλόν.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ.—Περὶ δύο παρὰ τὸ ἀρχαῖον Δίον κωμῶν καὶ περὶ δύο ἀγνώστων πόλεων ἐν ταῖς ὑπωρεῖαις τοῦ Ὀλύμπου, ὑπὸ Γ. Σωτηριάδου*.

Ὁ περιηγητὴς Παιουσιανίας (ἐν τοῖς Βοιωτικαῖς του, IX 30), ἀφηγοῦμενος τὰ περὶ τὸν Ὀρφέα ἐν τῷ Ὀλύμπῳ συμβάντα, ὡς θέλει αὐτὰ ὁ ἀρχαιότατος θρύλος, λέγει ὅτι παρὰ ξένου Λαρισαίου ἀκούσας, ἔμαθε πλὴν τούτων καὶ ἄλλα τινὰ σχετικὰ πρὸς τὰ ἐν λόγῳ πράγματα. Ταῦτα δὲ καὶ ἀφηγεῖται ἐπίσης, ὡς κατὰ πρόρρησιν χρησιμοῦ γινόμενα περὶ τὸ μνῆμα τοῦ Ὀρφέως, τοποθετῶν αὐτὸ οὐ πόρρω τῆς ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Δίου ὑπὸ τὸν Ὀλυμπον οἰκουμένης πόλεως Λειβήθρων «ἧ ἐπὶ Μακεδονίας τέτραπται τὸ ὄρος», τουτέστι κατὰ τὴν πλευρὰν τοῦ ὄρους τὴν πρὸς τὴν Μακεδονίαν, πρὸς ἀνατολὰς ἐπομένως καὶ πρὸς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον ἐστραμμένην.

Ἄλλὰ ποῦ ἀκριβῶς, κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ Ὀλύμπου, πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ πόλις αὕτη, τὰ Λεῖβηθρα, ἔκειτο;

Ὁ πρῶτος κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, τὸ 1806 ἤδη, περιηγηθεὶς καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα καὶ τὴν Μακεδονίαν σπουδαιότατος ἐρευνητὴς Ἄγγλος συνταγματάρχης Λήκ (Leake), εἰς ὃν πολλὰ ὀφείλει ἡ ἑλληνικὴ ἀρχαιολογία ἐν γένει, εἶκασε τὴν πόλιν κειμένην ὄχι μακρὰν τῆς εἰς τὴν θάλασσαν ἐκβολῆς τοῦ ποταμοῦ τοῦ σημερινοῦ Λιτοχώρου, ὅστις κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὠνομάζετο Ἐνιπέυς, σήμερον δὲ φέρει τὸ λίαν ἐκφραστικὸν διὰ τὴν βαραθρόδη κοίτην του ὄνομα Βύθος. Τὸν Ἐνιπέα ὁμως οὐχὶ ἐκ παραδρομῆς, ἀλλ' αὐθαιρέτως κάπως ὁ Λήκ συνέχεε πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ

* Ἀνακοίνωσις γινομένη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 11 Φεβρουαρίου 1932.

Παυσανίου ἐν τῷ εἰρημένῳ τῶν Βοιωτικῶν κεφαλαίῳ Σὺν κατὰ τὸ ὁμόνυμον θηρίον βέβαια ὑπὸ τῶν ἀρχαίων κληθέντα ποταμόν, ὅστις ἀναμφισβητήτως δύναται νὰ ταῦτισθῇ μόνον πρὸς τὸν κατὰ τὴν σημερινὴν Ζηλιάναν, ὀλίγον νοτιώτερον τοῦ χωρίου Λεπτοκαρυᾶς καὶ ἀρκετὰ νοτίως τοῦ Λιτοχώρου ἐκβάλλοντα εἰς τὴν πεδιάδα παρὰ τὸν Πλαταμῶνα, τὴν ἀρχαίαν Ἡράκλειαν, ποταμὸν τῆς μεγάλης τοῦ Ὀλύμπου φάραγγος τῶν Κανάλων λεγομένην.

Τοῦτο ὀρθῶς ἀνεγνώρισεν ὁ δεκαετηρίδας τινὰς μετὰ τὸν Λῆκ τὴν Μακεδονίαν περιουδύσας καὶ πολλὰ ἐν αὐτῇ πράγματα ἄριστα μελετήσας ἐπιφανὴς Γάλλος ἀρχαιολόγος Léon Heuzey. Ὁ Λῆκ ἠπατήθη φαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι ὁ ποταμὸς Σὺς ἀλλαγῆ οὐδαμοῦ φέρεται ὑπὸ τοῦτο τὸ ὄνομα εἰμὴ μόνον παρὰ Παυσανίαν, ὁ δὲ τῆς Ζηλιάνας μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Πλινίου (ἐν *Historia naturalis*, IV 10) ἄλλοισιν ὄνομα φέρων, τὸ ὄνομα Ἀπίλας, ἃν καὶ ὄχι βέβαια παρὰ τὸ ἀπειλῶ, ὡς θέλει ὁ Heuzey, ὡς ἀπειλητικὸς ἦτοι ἐπικίνδυνος ποταμὸς, ὅποῖος καὶ εἶναι ἐν ἀληθείᾳ. Ἀλλὰ τὸ ὅτι ὡς ἄλλην φέροντα ἐπίκλησιν καὶ ὄχι τὴν τοῦ Συὸς μνημονεύει αὐτὸν ὁ Ρωμαῖος συγγραφεὺς δὲν δύναται νὰ ἔχη πολλὴν σημασίαν. Διότι πλὴν τοῦ ὅτι δυνατὸν εἶναι μὲ δύο ὀνόματα νὰ γνωρίζεται ὁ αὐτὸς ποταμὸς ὑπὸ διαφόρων μάλιστα ἀνθρώπων καὶ κατὰ τὰς αὐτάς, πολλῶν δὲ μᾶλλον κατὰ διαφόρους ἐποχάς, ἀλλ' ἀρκετὸν εἶναι ἤδη ὅτι μὲ τῆς Ζηλιάνας μόνον τὸν ποταμὸν ἠδύνατο νὰ συμβῶσι ὅσα περὶ αὐτοῦ διηγεῖται ὁ Παυσανίας. Εἰς τοὺς κατοίκους δηλονότι Λειβήθρων, λέγει ὁ περιηγητῆς, εἶχεν ἔλθῃ μάντευμα παρὰ τοῦ θεοῦ Διονύσου ἐκ Θράκης «ἐπειδὴν ἴδῃ τὰ ὄστα τοῦ Ὀρφέως ἥλιος, τηνικαῦτα ὑπὸ σὸς ἀπολείσθαι Λειβηθροῖς τὴν πόλιν». Ὅπερ καὶ ἐτελέσθη κατόπιν κατὰ θαυμαστὸν τινὰ τρόπον (Παυσαν. IX 30, 10 ἐ.) ὑπὸ σὸς μὲν, οὐχὶ ὅμως τοῦ θηρίου, ὡς ἐστοχάσθησαν χωρὶς καὶ νὰ πιστεύσουν ὅτι τόσον μέγα κακὸν ἠδύνατο νὰ προξενήσῃ τὸ ὄχι καὶ πολὺ ἄλιμιον ζῶον οἱ μὴ ἐνοήσαντες τὸν χρησμὸν Λειβήθριοι, ἀλλὰ τοῦ τὸ ὄνομα τούτου ἔχοντος ποταμοῦ τῆς πόλεως, περὶ τοῦ ὁποῖου οὐδὲ ἐσκέφθησαν ὅπως οὗτοι ὅτι ἠδύνατο νὰ εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ χρησμοῦ δηλούμενος. Εἶναι δὲ πράγματι ἄγριος, ἀγριώτατος μάλιστα, ὁ ποταμὸς οὗτος τῆς Ζηλιάνας, καταπλημμυρῶν τὴν μεγάλην, πολύδενδρον καὶ ἐξαιρετικῶς γόνιμον πεδιάδα τῆς Λεπτοκαρυᾶς, κειμένην μεταξὺ τοῦ δασωδεστάτου Κάτω Ὀλύμπου καὶ τῆς θαλάσσης, καθὼς ἀγριωτάτη ὡσαύτως εἶναι, μεγαλοπρεπεστάτη δὲ συνάμα καὶ μυστηριακὴ ἀληθῶς, ὡς λέγει καὶ ὁ ἀριστοτέλης εἰς τὰς περιγραφὰς του Heuzey ἐν τῷ ὠραίῳ βιβλίῳ του *Le Mont Olympe et l'Acarnanie* σ. 93 ἐ., ἢ πλευρὰ ὅλη ἐνταῦθα τοῦ θείου ὄρους καὶ ἰδιαιτέρως κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ ποταμοῦ ἐκ τῆς βαθείας καί, ἕνεκα τούτου καὶ τῶν πυκνοτάτων δασῶν τῆς, σκοτεινῆς, πλήρους ἐπομένως μυστηρίου χαράδρας.

Τὴν ἀγριότητα ταύτην εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἠδύνατο νὰ δείξῃ, πλημμυρῶν καὶ ἄρδην καταστρέφων πᾶν τὸ προστυχόν, καὶ ὁ Ἐνιπέυς, ὡς ὁ φοβερὸς Σὺς, ὅστις

«κατέβαλε μὲν τὰ τεῖχη Λειβηθροῖς, θεῶν δὲ ἱερά, καὶ οἴκους ἀνέτρεψεν ἀνθρώπων, ἀπέπνιξε δὲ τοὺς τε ἀνθρώπους καὶ τὰ ἐν τῇ πόλει ζῆα ὁμοίως τὰ πάντα». Ἄλλ' οὐδαμοῦ ἄλλοῦ καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βουῖν ἀπὸ τῆς ἐξόδου ἐκ τῆς μακροῦς τοῦ ὠσαύτως καὶ βαθυτάτης φάραγγος μέχρι τῆς ἀμμώδους παραλίας θὰ ἠδύνατο οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην φθορὰν νὰ ἐπιφέρει. Διότι ὁ Ἐνιπεύς, ἐξερχόμενος ἀπαξ τῆς χαράδρας τοῦ ὄρους πρὸς τὴν ὑπώρειαν καὶ τὴν πεδιάδα, ῥέει ἢ εἰς τὸ βάθος τῆς στενωπάτης ἐντελῶς σχισμῆς τοῦ βραχώδους ἐδάφους ἢ ἐν πλατυτέρᾳ μὲν κοίτῃ ἀλλὰ βαθεῖα καὶ ταύτῃ, συνεχρομένη δὲ ὑπὸ ὑψηλῶν καὶ ἀποτόμων ὄχθων, ὥστε πᾶσα ἡ περι αὐτὰς ὁμαλὴ χώρα νὰ μένη ἀπρόσβλητος ἐντελῶς ὑπὸ τῶν ἔνεκα χειμερίων ὑετῶν καὶ λύσεως χιόνων τοῦ ὄρους φερομένων εἰς τὴν θάλασσαν κολοσσίων πολλὰς ὄγκων ὑδάτων. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ Λῆκ τὰ Λεῖβηθρα καὶ τὴν Πίμπλειαν ὠσαύτως, ἄλλην ταύτην κώμην συναναφερομένην μὲ τὰ Λεῖβηθρα, ἐτοποθέτησε κατὰ τὴν ἐσχάτην μόνον ἐκβολὴν τοῦ ποταμοῦ εἰς τὴν θάλασσαν. Ἄλλὰ τοῦτο περιττὸν εἶναι νὰ ἐξηγήσω διατὶ θὰ ἦτο ὅλως ἀδύνατον ἐν τῇ ἀμμώδει ἢ τμηματικῶς χαλικοστρώτῳ καὶ ἀνύδρῳ ἐνταῦθα ἀκτῆ.

Θὰ ἐμμείνωμεν διὰ τοῦτο εἰς τὴν μόνην ὀρθὴν γνώμην ὅτι ὁ τῶν Κανάλων ἢ τῆς Ζηλιάνας ποταμὸς εἶναι ὁ Σῦς τοῦ Παυσανίου καὶ ὅτι τὰ Λεῖβηθρα, τῶν ὁποίων ἡ σημασία ἐν ταύτῃ ἀκριβῶς κεῖται τῇ στενῇ τῶν παρὰ Παυσανίαν καὶ ἄλλοις ἀρχαίοις παρουσιαζομένη σχέσει πρὸς τὴν περὶ Ὀρφέως καὶ τῶν Μουσῶν πρεσβυγενῆ ἑλληνικὴν παράδοσιν, ἀνάγκη νὰ ζητηθῶσιν ἐν τῇ γειτονίᾳ μόνον τῆς Ζηλιάνας. Ἐπειτα καὶ τὸ παρὰ Λιβίῳ 44,5 λεγόμενον ὅτι οἱ ὑπὸ τὸν ὑπάτον Μάρκιον τὸ 169 π.Χ. καταβάντες διὰ τοῦ δάσους Καλλιπεύκης εἰς τὴν πεδιάδα Ρωμαῖοι τὸ στρατόπεδόν των ἔστησαν μεταξὺ Ἡρακλείας καὶ Λεῖβήθρων δὲν δύναται ἄλλο νὰ σημαίη εἰμὴ ὅτι ταῦτα ὄντως ὑπ' αὐτὸ τὸ δάσος καὶ παρὰ τὴν Ζηλιάναν ἐπομένως ἔκειτο. (Παραβλητέα καὶ τὰ εἰρημένα μοι ἐν ἄρθρῳ τοῦ περιοδικοῦ «Ἑλληνικά» ἐν τόμῳ 4^ο 1931 σ. 1 ἐ., περὶ τῶν κινήσεων τοῦ Ρωμαϊκοῦ στρατοῦ ἐν Περραιβίᾳ).

Μὲ ἐνισχύουσι δὲ εἰς τὴν πεποιθήσιν ταύτην καὶ αἱ ἰδιαιτεραὶ μου παρατηρήσεις εἰς τὸν αὐτὸν τόπον, καὶ τινὰ ἔτι εὐρήματα ἐκ τῶν περὶ τὸ Δῖον ἀνασκαφικῶν καὶ ἄλλων ἐρευνητικῶν ἐργασιῶν, ὧν τὰ πορίσματα ἀναφορικῶς πρὸς τὸ θέμα μου ἐπιθυμῶ νὰ παρουσιάσω ἐνταῦθα.

Αἱ παρατηρήσεις μου ἀποβλέπουσιν εἰς τοῦτο πρῶτον, ὅτι ἡ περὶ τὴν Ζηλιάναν θέσις, καταλληλοτάτη οὔσα πρὸς ἴδρυσιν σημαντικοῦ οἰκισμοῦ διὰ τε τὸν πλοῦτον τῆς χώρας καὶ διὰ τὰ ἄφθονα ὕδατα καὶ διὰ τὸ ἀξιόλογον ἐπίγειόν της, δι' οὗς λόγους καὶ σήμερον καλῶς ὁ τόπος γεωργεῖται καὶ καλῶς οἰκεῖται—ἐνταῦθα κεῖνται τῶν ἀγροτῶν τοῦ ὑπερκειμένου εἰς τὰ ὕψη τοῦ βουνοῦ ἐντὸς ἐκτεταμένων καστανεῶνων ὠραίου χωρίου Σκοτίνας οἱ τε ἀγροὶ καὶ αἱ αὐλαὶ καὶ οἱ κῆποι,—ἡ τοιαύτη

θέσις λέγω ἀπαραίτητον καθιστᾶ καὶ διὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐπίσης τὴν ὑπαρξίν αὐτόθι ἐνὸς σπουδαίου μάλιστα συνοικισμοῦ, εἴτε πόλεως μικρᾶς εἴτε σημαντικῆς πάντως κώμης. Ὡς κώμη δὲ μνημονεύονται παρ' ἄλλοις ἀρχαίοις καὶ τὰ Λειβήθρα καὶ μάλιστα ὡς κώμη τοῦ Δίου, τουτέστι τῆς περιοχῆς τοῦ Δίου. Καὶ ἐξετείνεται μὲν ἡ περιοχὴ αὕτη τῆς ὀνομαστοτάτης Πιερικῆς πόλεως καὶ πολὺ μακρὰν αὐτῆς πέρα τοῦ Ὀλύμπου πρὸς δυσμὰς εἰς τὴν Περραιβίαν, καὶ εἰς τὴν γειτονίαν ὅλως διόλου τῆς Θεσσαλικῆς πόλεως Ὀλοσσωῶνος, τῆς σημερινῆς Ἐλασσῶνος, κατὰ τὴν βεβαίαν μαρτυρίαν γνωστῆς (παρὰ Heuzey) ἀρχαίας ἐπιγραφῆς. Ἀλλ' ἡ συσχέτισις τῶν Λειβήθρων, ὅπου ἀναφέρονται ταῦτα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, πρὸς τὸν περιώνυμον παρὰ πᾶσι ποταμὸν τῆς πόλεως Δίου Βαφύραν καὶ ὄχι μόνον διὰ τὰς τευθίδας του (τὰ σημερινὰ μας καλαμαράκια), ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς Νύμφας του, αἵτινες ἦσαν αἱ αὐταὶ καὶ αἱ Μοῦσαι αἱ Πιερίδες, καθιστᾶ τόσον προφανῆ τὴν θέσιν τῆς κώμης ὡς νοουμένην πλησιέστατα τῆς πόλεως, ὥστε ἀνάγκη νὰ θεωρήσωμεν αὐτὰς πρὸς ἀλλήλας γειτονεούσας. Τὴν βεβαίωσιν ταύτην παρέχουσιν οἱ ποιηταὶ Λυκόφρων (στ. 275) καὶ Ἀπολλώνιος (ἐν Ἀργοναυτ. Α' 23) περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ὀρφέως, ὃν ἐπένησαν αἱ Νύμφαι «αἱ φίλαντο Βηφύρου γάνος Λειβηθρίην τε σκοπιήν». Καὶ ἐπειδὴ πάλιν τὸ ἐνδεικτικώτερον τοῦτο κατὰ τὸν ποιητὴν χαρακτηριστικὸν τῆς θέσεως τῶν Λειβήθρων, οἱ ὑψηλοὶ βράχοι των, «ἡ Λειβήθρων ἢ Λειβηθρίη σκοπιή», πουθενὰ ἄλλοῦ ἐν τινι βραχυτέρᾳ ἢ μακροτέρᾳ ἀποστάσει περὶ τὸ Δῖον δὲν παρουσιάζεται εἰ μὴ μόνον παρὰ τὸ μέγα χάσμα τῆς Ζηλιάνας καὶ τοὺς ἐπιβλητικούς ἀληθῶς βράχους αὐτῆς, δὲν μένει καὶ ὡς ἐκ τούτου τοῦ λόγου καμμία ἀμφιβολία ὅτι ἐνταῦθα ἀκριβῶς πρέπει νὰ τοποθετήσωμεν τὴν ὡς γενέτειραν τοῦ Ὀρφέως περίπυστον κώμην. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπόστασις αὐτῆς ἀπὸ τοῦ Δίου, ὡς παραδίδει αὐτὴν ὁ Παυσανίας, εἴκοσι σταδίων «ἴοντι ἐπὶ τὸ ὄρος (τουτέστι πρὸς τὸ ὄρος) καὶ στάδια προεληλυθότι εἴκοσι» μέχρι μὲν τοῦ μνήματος τοῦ Ὀρφέως κυρίως, ὅπερ ὅμως εὗρισκετο «οὐ πόρρω τῆς Πόλεως (Λειβήθρων)», συμφωνεῖ ἐντελῶς πρὸς τὴν ἐκ Δίου ἐπὶ τὸ χάσμα τῆς Ζηλιάνας καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Συὸς διαρρεομένην πεδιάδα· αὕτη δὲ ἡ συμφωνία βεβαίως δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ τι τυχαῖον. Διότι ὅσον καὶ ἂν εἰς μυθικὰ πράγματα ἀναφέρεται ἢ παρὰ Παυσανίαν παράδοσις, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο τὸ γεγονός τοῦ καταποντισμοῦ τῶν Λειβήθρων εἶναι καὶ ἐξ ὅσων βλέπομεν σήμερον ἐν τῷ τόπῳ λίαν εὐεξήγητον καὶ πιθανώτατον διὰ τοῦτο, παράδοσις δὲ τοιούτων συμβάντων παρὰ τοῖς ἐπιχώριοις καὶ μέχρι πολὺ ὑστέρων χρόνων οὐδὲν τὸ ἀπίστευτον ἔχει. Οἱ αὐτοὶ ὅμως ἐπιχώριοι ἠδύναντο ἀκριβῶς νὰ δώσωσι, ἀφηγούμενοι ταῦτα, καὶ τὴν ἀληθῆ ἀπὸ τῆς ἐπιφανεστεράς πόλεως τῆς χώρας, τοῦ Δίου, ἀπόστασιν τῆς κώμης.

Τὴν δευτέραν παρατήρησιν, δι' ἧς πιστοῦται ὡσαύτως ἡ θέσις τῶν Λειβήθρων ἐν τῇ παρὰ τὴν Ζηλιάναν πεδιάδι καὶ μάλιστα εἰς τὸν κάλλιστον αὐτῆς τόπον ὑπὸ

τὴν περικαλλῆ τοῦ Ὀλύμπου κλιτῶν - αὕτη εἶναι ἢ παρὰ Λιβίῳ (44, 5) κατὰ τὸν Πολύβιον, Καλλιπεύκη ὀνομαζομένη, διὰ τὰς ὑπερμεγέθεις πεύκας, μετ' ἄλλων δένδρων τοῦ Ὀλύμπου ἐνταῦθα καὶ σήμερον φυομένας - ὡς πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν, παρέσχε μοι ὁ καθορισμὸς τῆς θέσεως ἐνταῦθα ἐνὸς ἀξιολόγου ὡς φαίνεται ἱεροῦ ἀρχαίου, τοῦ ὁποίου τὰ προφανῆ λείψανα ἀνεκάλυψα ἀνακλύπτοντα σήμερον ἐκ τοῦ ἐδάφους ἐν νεκροταφείῳ μεταξὺ ἀπροσίτων ὡς εἰκὸς νεκρῶν τάφων, ὅπου ἕνεκα τούτου καὶ ἀδύνατος καθίσταται καὶ νῦν καὶ ἐν προσεχῆι τοῦλάχιστον χρόνῳ πᾶσα ἔρευνα. Μεταξὺ τῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐσπαρμένων λίθων τοῦ ἱεροῦ παρετήρησα καὶ βᾶσιν ὀγκώδη μεγάλης ποτὲ στήλης, ἐνεπιγράφου ἀναμφιβόλως, ἀνατεθείσης εἰς τὸ ἱερόν ἀκριβῶς τοῦτο. Ἀλλὰ δύσκολον εἶναι νὰ ὑποθεθῆ ὅτι τοιοῦτον ἱερόν ἠγείρετο ὅλως διόλου ἐν ἐρήμῳ παντὸς ἀνθρωπίνου ἵχνους τόπῳ καὶ τούτῳ παγκάλῳ. Παλαιοὶ ἄνθρωποι βεβαίως οἰκοῦντες τὸν τόπον ἔκτισαν τὸ ἱερόν, καὶ εἰς τὴν προσοχὴν ἀνθρώπων πάλιν ἀπετεινόντο οἱ στήσαντες ἐνταῦθα τὸν ἐνεπίγραφον λίθον, ἐνθυμίζοντες αὐτοὺς διὰ τῶν λεγομένων τίς οἶδε ποῖον συμβᾶν σπουδαῖον ἢ ὑποχρέωσιν σπουδαίαν. Ἡ ἴσως προὔπηρξε τὸ ἱερόν, περὶ τὸ ὁποῖον συνεκεντρώνοντο ἀρχῆθεν ἤδη ἐκ τῶν πέριξ ἀνθρωποὶ καὶ συνῆλθον ὅμως μετὰ ταῦτα περὶ αὐτὸ ἀναμφιβόλως πολλὴ περισσώτεροι πρὸς οἴκησιν. Πραγματικῶς καὶ τάφος ἀρχαῖος ληστευμένος 4 × 2 μέτρων τὰς παρειαῖς ἔχων κτισμένος μὲ λίθους λαξευτοὺς ὠραίους εὐρέθη πέρυσιν ἐν τῇ αὐτῇ πλησίον περιοχῇ ἀγρῶν καὶ κήπων καὶ ἄλλοι δὲ ἔτι ἀρχαῖοι ὡσαύτως τάφοι παρετηρήθησαν εἰς ἄλλα σημεῖα αὐτῆς ἐπανειλημμένως ὑπὸ τῶν χωρικῶν, ἀρκετὰ σαφῶς τοῦτ' αὐτὸ ἐμφαίνοντες, ὅτι ὁ τόπος ἤμιστα ἔμεινεν ἀοίκητος ἐν τε τοῖς ἀρχαίοις καὶ ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις, εἰς οὓς καθὼς πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, οὕτω καὶ παρὰ τὸ Δῖον καὶ τὸν Ὀλυμπον οἱ ἀρχαιότατοι ἐλληνικοὶ μῦθοι ἀνέρχονται.

Ὡς πρὸς τὴν δευτέραν ἄλλην μετὰ τῶν Λειβήθρων συναναφερομένην ὑπὸ τῶν ἀρχαίων πόλιν ἢ κώμην Πίμπλειαν, σχετιζομένην στενῶς πρὸς τὸν παρὰ τὸ Δῖον ἐπιχωριάζοντα θρυλὸν περὶ τῶν Μουσῶν καὶ τοῦ Ὀρφέως, πιθανώτερον θὰ ἐφαίνετο ὅτι καὶ αὕτη ἔκειτο πολὺ ἐγγυὲς τῶν Λειβήθρων. Τοῦτο τοῦλάχιστον ἀπαιτοῦσιν ὅσα μεταγενέστεροι Ἕλληνες ποιηταὶ τῆς ἀρχαιότητος λέγουσι περὶ αὐτῆς. Ἡ Λειβηθρία σκοπή, ἣν προανέφερα, ἢ τὰ ἄκρα κάρηνα ἦτοι οἱ ὑψηλοὶ βράχοι τῶν Λειβήθρων ὑψώνονται κατὰ τὸν Λυκόφροννα ὑπεράνω τῆς Πιμπλείας πόλεως· κατὰ δὲ τὸν Ἀπολλώνιον Α' 23 «ἄγχι τῆς Πιμπλήιδος σκοπιῆς ἢ Μοῦσα Καλλιόπη εὐνηθεῖσα Οἰάγραφ ἔτεκε τὸν Ὀρφέα». Οὕτω ἢ τε Πίμπλεια καὶ τὰ Λειβηθρα ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσιν ἀπὸ κοινοῦ ὡς γενέτειρα τοῦ μεγάλου τούτου ἱεροῦ ἀνδρός. Ὁ Λῆκ φυσικὰ δὲν διστάζει νὰ τοποθετήσῃ καὶ τὴν Πίμπλειαν, καθὸ ἀναφερομένην μετὰ τῶν Λειβήθρων του (ἀφοῦ ἐγγυὲς τούτων ἔκειτο ὁ τάφος τοῦ Ὀρφέως), παρὰ τὸν ποταμὸν Ἐνιπέα καὶ εἰς τὴν παρὰ τὸ Λιτόχωρον μεταξὺ δύο ὑπερφυῶν βράχων ἐκβολὴν αὐτοῦ ἐκ τῆς τοῦ

Ἰολύμπου χαράδρας τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Διονυσίου. Ἀλλὰ τὴν βεβαίωσιν ταύτην τοῦ Λῆκ γνωρίζομεν πόσον ἀπαράδεκτον καθιστῶσι τὰ ἀνωτέρω ρηθέντα, κατὰ τὰ ὁποῖα καὶ ἡ Πίμπλεια δὲν δύναται νὰ νοηθῆ ὡς ἀπωτέρω τῶν Λειβήθρων κειμένη. (Πρβ. καὶ Στράβωνα σ. 330, ὅστις ὀνομάζων τὴν Πίμπλειαν λέγει μετὰ ταῦτα «ἐνταῦθα πλησίον καὶ τὰ Λειβήθρα»). Ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Συὸς δὲ κατακλυζομένη εὐρεία πεδιάδι θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ ἐπαρκῆς χῶρος καὶ διὰ μίαν ἄλλην κώμην τοῦλάχιστον, πλὴν τῆς κώμης ἢ μικρᾶς πόλεως Λειβήθρων, πλησίον μάλιστα αὐτοῦ τοῦ ἐπινείου, παρὰ τὸ ὁποῖον καὶ καλλίστη γῆ ὑπάρχει, εὐδροτάτη δέ, καὶ ὁ ποταμὸς ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν, πυκνὸν δάσος σήμερον παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γέφυραν διαρρέων.

Δι' ἄλλην ὅμως κώμην, ἂν καὶ ὄχι βεβαίως πλέον τὴν Πίμπλειαν, οὔτε δὲ ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Συὸς κειμένην ἢ περὶ τὸ νῦν Λιτόχωρον καὶ παρὰ τὸν Βύθον αὐτοῦ, ὅπου καὶ ὁ Λῆκ ἐσημείωσεν ὅτι οὐδὲν ἔχνος ἀρχαίου συνοικισμοῦ ὑπάρχει, εὐρῆκα θέσιν μεταξὺ Λεπτοκαρυᾶς καὶ τοῦ Λιτοχώρου, ἂν καὶ δὲν παρεδόθη οὐδενὸς ἄλλου ἀρχαίου συνοικισμοῦ ἐν τοῖς τόποις τούτοις τὸ ὄνομα. Ἡ θέσις αὕτη ὑπάρχει παρὰ τὴν ἐκβολὴν ἐκ πολὺ μικρᾶς τοῦ Ἰολύμπου ἀλλὰ χαριστάτης χαράδρας ῥυακίου ἀφθόνου ὕδατος εἰς τὸν μόνον ἀπομένοντα γόνιμον τόπον μεταξὺ τῶν πεδιάδων τῆς Λεπτοκαρυᾶς καὶ τῆς τοῦ Δίου. Ἐντὸς τῆς χαράδρας κεῖται παλαιὸν μετόχι μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ἔξω δὲ αὐτῆς ἐρείπια τινα χωρίου τῶν νεωτέρων χρόνων Τοπόλιανης. Ἀλλὰ παρ' αὐτὴν τὴν ὁδόν, ἣν διέρχεται τις ἐκ τῆς Λεπτοκαρυᾶς πορευόμενος εἰς Λιτόχωρον καὶ πλησίον τοῦ ῥυακος τὴν ὑπαρξίν ἀρχαίου συνοικισμοῦ μαρτυροῦσι τὰ εἰς ἀρκετὸν τόπον σκορπισμένα θραύσματα ἀρχαίων κεράμων καὶ ἀγγείων. Ἐν γένει, πρέπει ἐνταῦθα νὰ σημειώσω, πανταχοῦ μὲν εἰς τοὺς Μακεδονικοὺς τούτους τῆς ὑπὸ τῷ Ἰολύμπῳ Πιερίας τόπους καὶ ὄχι μόνον περὶ τὰς θαμνώδεις καὶ καλλιεργουμένας ἢ καλλιεργησίμους ἐκτάσεις, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰς πετρώδεις τῆς ὑπωρείας καὶ εἰς κτηνοτροφίαν μόνον χρησίμους, εὐρῆκα ἀψευδεῖς μάρτυρας τῶν λίαν ἐντατικῶν ἐργασιῶν τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ὁλος δὲ ὁ τόπος ἦτο τοῦλάχιστον δασώδης ἐνταῦθα καὶ μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων, μέχρι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Οἱ χωρικοὶ σήμερον ἐν αὐτῷ ἐξάγουν τὴν καύσιμον ξυλείαν των καὶ ὑλοτομοῦντες βεβαίως ἐν τῷ Ἰολύμπῳ, ἀλλὰ καὶ ἐξορύσσοντες αὐτὴν ἐκ τοῦ ἐδάφους, πλήρους λειψάνων ἡμισεσηπτότων κορμῶν πελώριων δρυῶν, ἐξ ὧν τὰ δάση μέχρις ἐσχάτων ἀπετελοῦντο. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὅμως προφανῶς οἱ Μακεδόνες γεωργοὶ καὶ κτηνοτρόφοι—διατὶ ὄχι ἤδη οἱ ἐκβληθέντες ὑπ' αὐτῶν, ἀλλὰ πάντως οὐδέποτε ἐκ τῶν μυχῶν τῶν δρυμῶν τοῦ Ἰολύμπου ὅλως ἐκλιπόντες ἀρχαιότεροι Πιέρεις;—εἰργάσθησαν ἐνταῦθα ἀσυγκρίτως μεθοδικώτερα τῶν σημερινῶν, ὑπὸ δυσμενεστάτους ὄρους ζωῆς μέχρι πρὸ μικροῦ βιωσάντων ἀνθρώπων. Κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα καὶ ἐν ἀρχῇ αὐτοῦ καὶ μετὰ τὰ μέσα ἔτι τὰς συμφορὰς τῆς χώρας ἕνεκα τοῦ πολέμου τοῦ 1821 καὶ ἀργότερα πάλιν ἕνεκα

τῶν ἐπαναστατικῶν κινήματων κατὰ τὰ Κριμαϊκὰ ἐξετραγώδησαν ὅ τε Λῆκ καὶ ὁ Heuzey ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως καὶ πείρας τῶν πραγμάτων. — Παρὰ τὸν Βύθον παρετήρησα εἰς τὸν βράχον καὶ ἀρχαῖα ἴχνη τροχιῶν ἀμαξῶν, ὅποια εἶναι γνωστὰ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐξ ἄλλων χωρῶν αὐτῆς. Πολυάριθμα εὐρήκα ἄλλοτε αὐτὰ ἐν τῇ Λακωνικῇ ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Οἰνοῦντος (σήμερον Κελεφίνας), παραποτάμου τοῦ Εὐρώτα. Ἀλλὰ καὶ ἐν Μαραθῶνι κατὰ τὸν ἀνηφορικὸν δρόμον ἀπὸ τοῦ χωρίου Βρανᾶ ὑψηλότερα τοῦ βεύματος τῆς Ραπετόζας πρὸ πενταετίας. (Ἴδὲ περὶ τούτων ἐν τῇ μελέτῃ μου «Ἡ τετράπολις τοῦ Μαραθῶνος καὶ τὸ Ἡράκλειον τοῦ Ἡροδότου» ἐν Ἑπετηρίδι τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης τοῦ 1828-1829. Πάντα σημεῖα κανονικῆς συχνῆς συγκοινωνίας καὶ ἀνωτέρου ἐπομένως πολιτισμοῦ τῆς χώρας, ὅπουδῆποτε ταῦτα εὐρίσκονται.

Αἱ δύο τέλος πόλεις παρὰ τὸ Δῖον, πρώτην φορὰν νῦν σημειούμεναι, κατάδηλοι ἐκ τῶν σωζομένων λειψάνων τῶν τειχῶν αὐτῶν, εἶναι ἢ μὲν νοτιοδυτικῶς τοῦ Δίου καὶ εἰς τὴν ῥίζαν αὐτῆν τοῦ Ὀλύμπου ἐπὶ ὑψώματος κειμένη, Καστράκι λεγομένη, καὶ ὑπ' αὐτὸ ἐν τῇ ὑπωρεῖα, ἴσως αὐτὸ τὸ παλαιότερον Δῖον, τὸ προηγηθὲν πιθανῶς τοῦ ἐν τῇ πεδιάδι ὕστερον κτισθέντος ἱστορικοῦ Δίου. Τὸ ὑψωμα θὰ ἦτο ἢ ἀκρόπολις μόνον, διότι τὰ τεῖχη τῆς πόλεως δύναται τις ἰκανῶς κατωτέρω αὐτῆς νὰ παρακολουθήσῃ καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα καὶ ἐπὶ τῆς ὄχθης τῆς βαθείας νῦν κοίτης τοῦ χειμάρρου. Ἐπὶ τοῦ ὑψώματος παρετήρησα μεταξὺ τῶν θάμνων χριστιανικὰ μόνον ἐρείπια. Ἡ δὲ δευτέρα ἀγνώστου ὀνόματος ὡσαύτως πόλις κεῖται τετράωρον περίπου δυτικῶς τοῦ Δίου καὶ πλησίον τῆς Πέτρας παρὰ τὸν νῦν μικρὸν συνοικισμόν τῆς Λούκοβης καὶ δεικνύει πολὺ σπουδαιότερα τεῖχη μετ' ἐπάλλξεων ἐν τινι σημείῳ, ἐν ἄλλοις δὲ λείψανα μεγάλων πύργων καταρρευσάντων. Ἀλλὰ περὶ τούτων καὶ ἄλλων λειψάνων ἀρχαίων ἐν αὐτῇ προσοχῆς ἀξίω, ἀγνώστων ὅμως παραμεινάντων μέχρι σήμερον, ἐλπίζω νὰ διαλάβω ἀκριβέστερα ἐν ἄλλῃ μου ἀνακοινώσει.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ.— Οἱ βάρβαροι Μακεδόνες τοῦ Δημοσθένους* ὑπὸ Ἄντι.

Α. Κεραμοπούλλου.

Ὁ Δημοσθένης ἀποκαλῶν βαρβάρους τοὺς Μακεδόνας ἀπέβλεπεν εἰς τὰς γνώσεις, τὰς ὁποίας εἶχον περὶ τῶν Μακεδόνων οἱ ἀκροαταὶ του, ὁ δῆμος. Οὗτοι δὲ ἐγίνωσκον κυρίως ἢ ἀποκλειστικῶς μόνην τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν ἧτοι τὴν περὶ τὸν Στρυμόνα καὶ κατὰ τὴν Χαλκιδικήν, ἐνθα ἦσαν αἱ ἀποικίαι ἢ αἱ συμμαχίδες τοῦ κράτους τῶν Ἀθηναίων. Ἀλλὰ πλὴν τούτων τῶν πόλεων πᾶσα ἢ λοιπὴ χώρα κατφεῖτο ὑπὸ θρακῶν βαρβάρων, ἧτοι ἀλλογλώσσων, οὓς γινώσκει ὁ Ἡρόδοτος καὶ οἵτινες δὲν εἶχον

* Ἀνεκοινώθη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 28 Ἰανουαρίου 1932.